

BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG, TERMÉSZET- ÉS TALAJVÉDELEM

Az ENSZ 1992. évi környezetvédelmi és fejlesztési konferenciája a biológiai sokféleségről szóló egyezmény elfogadásának köszönhetően komoly előrelépést jelentett a biológiai sokféleség megőrzése és a természet védelme terén. Az EU 2011-ben elkötelezte magát amellett, hogy 2020-ig megállítja a biológiai sokféleség csökkenését és az ökoszisztéma-szolgáltatások leépülését az EU-ban. Az élőhelyvédelmi irányelvben vagy a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményben (CITES-egyezmény) kitűzött egyéb célokat még nem sikerült elérni. 1992 óta a LIFE program a biológiai sokféleség védelmének legfontosabb pénzügyi eszköze az Európai Unióban.

JOGALAP

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 3., 11. és 191–193. cikke.

EREDMÉNYEK

Az EU már eddig is fontos nemzetközi szerepet vállalt olyan problémák megoldásainak felkutatásában, mint a biológiai sokféleség csökkenése, az éghajlatváltozás és a trópusi esőerdők pusztítása. Az ENSZ 1992 júniusában Rio de Janeiróban megrendezett környezetvédelmi és fejlesztési konferenciája (UNCED) az éghajlat-változási keretegyezmény és a Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD) elfogadásához, valamint a riói nyilatkozathoz, az erdészeti elvekről szóló nyilatkozathoz és az Agenda 21 programhoz vezetett. A 2001. évi göteborgi csúcstalálkozón az uniós tagállamok megállapodtak a biológiai sokféleség csökkenésének 2010-ig történő megfékezéséről, valamint az élőhelyek és a természetes ökoszisztémák helyreállításáról. Az ENSZ Közgyűlése 2010-et a biológiai sokféleség évének nyilvánította. Azonban a CBD titkársága által közzétett „A biológiai sokféleség globális kilátásai 3.” című kiadvány rámutat arra, hogy a biológiai sokféleség vonatkozásában 2010-re kitűzött célt nem sikerült elérni. A CBD részes felei konferenciájának (COP) 2010 októberében Nagójában (Japán) megrendezett tizedik ülésén átdolgozott stratégiai tervet fogadtak el, amely a biológiai sokféleségre vonatkozó, 2010 utáni új célokat is magában foglalta. Ennek célja a „hatékony és azonnali fellépés a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása érdekében, biztosítandó, hogy az ökoszisztémák 2020-ra kellően ellenállóvá váljanak és továbbra is képesek legyenek az alapvető szolgáltatások nyújtására, ezáltal biztosítva bolygónkon az élet sokszínűségének a megőrzését”. A hozzáférésről és az előnyök megosztásáról szóló nagójai jegyzőkönyv a részes felek nagójai konferenciájának kulcsfontosságú eredményeként könyvelhető el. A genetikai erőforrások használatából származó előnyök igazságos és méltányos megosztása a CBD három célkitűzésének egyike, amely a kutatási eredmények és a kereskedelmi haszon megosztására vonatkozó szabályokat határozza meg.

A. A biológiai sokféleséggel kapcsolatos cselekvési tervek

A Bizottság 2006 májusában közleményt fogadott el „A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig – és azon túl: az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása az emberi jólét érdekében” címmel, amely a biológiai sokféleség szükséges védelmének elérését célzó uniós cselekvési tervet is magában foglalta. A Bizottság 2008-ban időközi jelentést tett közzé a cselekvési terv végrehajtásáról, amelyben arra a következtetésre jut, hogy az EU valószínűleg nem tudja teljesíteni a biológiai sokféleség csökkenésének megállítására vonatkozó, 2010-re kitűzött célt. A Bizottság 2011 júniusában új stratégiát fogadott el, hogy teljesíteni tudja a Környezetvédelmi Tanács 2010. márciusi ülésén kitűzött célt, amely szerint „a biológiai sokféleség csökkenését és az ökoszisztéma-szolgáltatások romlását 2020-ig meg kell állítani az Európai Unióban, és azokat [...] helyre kell állítani, valamint fokozni kell a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez való uniós hozzájárulást”. A 2020-as célon kívül a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő új uniós stratégia a 2050-re vonatkozó jövőképet is meghatározza: „2050-re az Európai Unió biológiai sokféleségét, valamint az annak köszönhető ökoszisztéma-szolgáltatásokat – vagyis az EU természeti tőkéjét – megvédi, értékeli, és megfelelő módon helyreállítja egyrészt a természetükből fakadó értékek, másrészt az emberek jólétéhez és a gazdasági jóléthez való hozzájárulásuk miatt, hogy így a biológiai sokféleség csökkenésével összefüggésbe hozható katasztrofális változások elkerülhetők legyenek”. 2011 decemberében a Tanács jóváhagyta a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégiát és annak hat célkitűzését: az EU természetvédelmi jogszabályainak teljes körű végrehajtása a biológiai sokféleség védelme érdekében; az ökoszisztémák jobb védelme, és a zöld infrastruktúrák kiterjedtebb használata; fenntarthatóbb mezőgazdaság és erdőgazdálkodás; a halállománnyal való jobb gazdálkodás; az idegenhonos özőnfajok szigorúbb ellenőrzése; és nagyobb uniós hozzájárulás a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez.

B. Az állat- és növényvilág védelmét szolgáló nemzetközi egyezmények

Az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programjának (UNEP) becslései szerint a lepkék, madarak és emlősök közé tartozó fajoknak akár 24%-a mára teljesen eltűnt egyes európai országok területéről. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) által közzétett adatok szerint 2007 óta Európában a kétéltűek 23%-a, a hüllők 19%-a, az emlősök 15%-a és a madarak 13%-a veszélybe került. Az EU az alábbi egyezmények részes fele: a vizes élőhelyek megőrzéséről szóló Ramsari Egyezmény (1971), a CITES-egyezmény (1973. március), a vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló Bonni Egyezmény (1979. június), az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló Berni Egyezmény (1982), a biológiai sokféleségről szóló Rio de Janeiro-i Egyezmény (1992), valamint az alábbi regionális egyezmények: a Balti-tengerről szóló Helsink-i Egyezmény (1974), a földközi-tengeri térségről szóló Barcelonai Egyezmény (1976) és az Alpok védelméről szóló Egyezmény (1991).

C. Pénzügyi eszközök

1992 óta a LIFE program jelenti a környezetvédelemre irányuló finanszírozási eszközt az EU-ban. A természetvédelem és a biológiai sokféleség a már megvalósított négy szakasz alprogramjai közé tartoztak. A tagállamokban és nem uniós országokban megvalósuló projekteket támogató LIFE programot a Bizottság irányítja. Az ötödik szakaszt (LIFE 2014–2020, az 1293/2013/EU rendelet) 2013 decemberében tették közzé, és az éghajlatváltozással, illetve a környezettel foglalkozó két alprogramból áll. A környezet alprogram részét képező természet és biológiai sokféleség területeire 1155 millió eurós költségvetés áll rendelkezésre; a LIFE 2014–2020 program teljes finanszírozása 3456 millió eurót tesz ki. A biológiai sokféleséghez fűződő célok a mezőgazdasági és halászati politika, a kohéziós és strukturális

alapok, valamint a többéves kutatási programok keretében nyújtott finanszírozással is támogatásban részesülnek. Az európai tengerentúli területeken 2010–2011-ben hirdették meg a BEST (a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma-szolgáltatások önkéntes rendszere) keretében az első két felhívást.

CÉLKITŰZÉSEK

A. A természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelme

Az élőhelyvédelmi irányelv (a 97/62/EK irányelvvel módosított, a vadon élő állatok és növények védelméről szóló 92/43/EGK irányelv) létrehozta a Natura 2000 európai hálózatot. A hálózat a tagállamok által kijelölt „közösségi jelentőségű területekből”, „különleges természetmegőrzési területekből”, valamint a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK irányelv alapján „különleges madárvédelmi területeknek” nyilvánított területekből áll. Több mint 850 000 km²-es összterületével a védett területek legnagyobb összefüggő hálózatát képezi világviszonylatban. Az élőhelyvédelmi irányelv célja elsősorban a biológiai sokféleség megőrzésének előmozdítása a gazdasági, társadalmi, kulturális és regionális követelmények figyelembevételével. A madárvédelmi irányelv a (vadon élő) madarak védelmére, kezelésére és ellenőrzésére terjed ki, beleértve a fenntartható vadászatra vonatkozó szabályokat is.

B. Idegenhonos özönfajok

Az idegenhonos özönfajok szigorúbb ellenőrzése egyike a 2020-ig teljesítendő, biológiai sokféleséggel kapcsolatos uniós stratégia hat célkitűzésének. Az idegenhonos özönfajok évente több milliárd eurót kitevő károkat okoznak az EU-ban, nem csak az ökoszisztémában, hanem a terményekben és az állatállományban, megzavarják a helyi ökológiát és károsítják az emberi egészséget. A Parlament a Tanáccsal közösen jóváhagyott szöveg alapján 2014 áprilisában elfogadta első olvasatban kialakított álláspontját az idegenhonos özönfajok betelepítésének és elterjedésének a megelőzéséről és féken tartásáról szóló rendeletre irányuló javaslattal kapcsolatban. A rendelet célja, hogy – megelőzéssel, korai figyelmeztetéssel és gyors reagálással – védelmezze az őshonos biológiai sokféleséget, illetve minimálisra csökkentse és enyhítse az idegenhonos özönfajok emberi egészségre és gazdaságra gyakorolt hatását. Különösen a tagállamok feladata lesz, hogy megfigyelési rendszereket alakítsanak ki és cselekvési terveket dolgozzanak ki.

C. Hozzáférés és az előnyök megosztása

A hozzáférésről és az előnyök megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyv elfogadását követően a Bizottság 2012 októberében javaslatot terjesztett elő azzal a céllal, hogy megállapítsa a genetikai erőforrásokhoz a származási országban való hozzáféréssel kapcsolatos kötelező követelményeket, valamint biztosítsa, hogy az előnyök megosztása méltányos és igazságos legyen. A Parlament és a Tanács közötti megállapodást követően a végleges szöveget 2014 áprilisában fogadták el. Az elfogadott rendelet értelmében a genetikai erőforrások és az ezen erőforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudás átadására és felhasználására kizárólag a felhasználók (vállalkozások, magángyűjtők és intézmények) és a származási ország hatóságai között kölcsönösen elfogadott feltételekkel kerülhet sor.

D. A vadon élő állatok és növények kihasználása és kereskedelme

A CITES-egyezmény 1975-ben lépett hatályba, és a nemzetközi kereskedelmet, különösképp az élő és élettelen állatok és növények, valamint azok részeinek és származékainak engedélyekre és tanúsítványokra épülő rendszer alapján történő (újra)kivitelét és behozatalát szabályozza. A vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása révén biztosított védelemről szóló 338/97/EK alaprendelet a CITES-egyezményben meghatározott

célkitűzéseket, elveket és rendelkezéseket alkalmazza az uniós jogra. 2009 júniusában hatályba lépett a vadon élő állat- és növényfajok védelméről szóló 338/97/EK rendeletet módosító 398/2009/EK rendelet. A tengeri állatvilág védelmét illetően a 348/81/EGK rendelet meghatározza a bálnákból és egyéb cetekből származó termékek behozatalának közös szabályait, az 1999/337/EK határozat pedig a tonhalhalászat során előforduló járulékos delfinpusztulás visszaszorításának elősegítését célzó Nemzetközi Delfinvédelmi Programról szóló megállapodás Európai Unió általi aláírásával foglalkozik. A 89/370/EGK irányelvvel határozatlan időre meghosszabbított 83/129/EGK irányelv tiltja a fókakölykökből származó termékek Európai Unióba történő behozatalát; 2009-ben az 1007/2009/EK rendelet szigorította a fókatermékek behozatalára vonatkozó feltételeket. A Tanács 1991-ben elfogadta a lábfogó csapóvasról szóló rendeletet (3254/91/EGK tanácsi rendelet), amely betiltotta a lábfogó csapóvasak használatát az Unióban, valamint az olyan országokból származó egyes vadon élő állatfajok prémjének és a belőlük előállított áruknak az Európai Unióba történő behozatalát, amelyek engedélyezik az ilyen csapdázási módszert. A 98/596/EK bizottsági határozat engedélyezi a prémek Kanadából, Oroszországból és az Amerikai Egyesült Államokból az EU-ba történő behozatalát, tekintettel arra, hogy az említett országok kötelezettséget vállaltak a kíméletes csapdázásra vonatkozó előírások betartására. A (vadon élő) madarak fenntartható vadászatára vonatkozó szabályokat és iránymutatásokat a madárvédelmi irányelv tartalmazza.

E. A biológiai sokféleség és az állatjólét

Az 1999/22/EK irányelv minimumszabályokat határoz meg az állatok állatkertben tartására és gondozására vonatkozóan, és megerősíti az állatkerteknek – az oktatás és a kutatás mellett – a biológiai sokféleség megőrzésében betöltött fontos szerepét. A Bizottság elindította az állatjólétért és az állatok védelméért 2006 és 2010 között folytatott közösségi cselekvési tervet ([COM\(2006\) 0013](#)), amely támogatta a három R elvét (az állatok kutatási célokra történő felhasználásának helyettesítése [Replacement], csökkentése [Reduction] és tökéletesítése [Refinement]). A tudományos célokra felhasznált állatok védelméről szóló 2010/63/EU irányelv (amely hatályon kívül helyezte a 86/609/EGK irányelvet) ezen az elven alapul, és teljes körűen 2013. január 1-jén lépett hatályba.

F. Tengeri biológiai sokféleség

A tengeri biológiai sokféleség a természeti erőforrásokra és a halászatra vonatkozó, a biológiai sokféleséggel kapcsolatos cselekvési tervek alkalmazási körébe tartozik. Az EU biológiai sokféleséggel kapcsolatos stratégiájának felülvizsgálata hangsúlyozza a tengerek és part menti területek „jó ökológiai állapotának” jelentőségét, ha azokat a biológiai sokféleség támogatására szánják. Ezenkívül a tengeri környezetre vonatkozó 2002. évi uniós stratégia ([COM\(2002\) 0539](#)) ökoszisztéma-alapú megközelítést javasolt a biológiai sokféleség megőrzésének és fenntartható használatának biztosítására. A Bizottság 2005-ben, a hatodik környezetvédelmi cselekvési program rendelkezéseinek megfelelően javaslatot tett a tengeri környezet védelmére és megőrzésére irányuló tematikus stratégiára (TS). A következő tematikus stratégia, a tengervédelmi stratégiáról szóló irányelv (2008/56/EK) 2008 júliusában lépett hatályba. Célja az volt, hogy 2020-ig biztosítsa az Unió tengereinek jó állapotát, valamint megóvja mindazon erőforrásokat, amelyekről a tengeri környezethez kapcsolódó gazdasági és társadalmi tevékenységek függenek.

G. Erdők

A Natura 2000 hálózat alapterületének csaknem 30%-át erdők teszik ki. Több olyan intézkedés is létezik, amely az erdők védelmét szolgálja. A Közösség erdőinek a légköri szennyezés elleni védelméről szóló 3528/86/EGK és a Közösség erdőinek tűz elleni védelméről szóló, 2002-ben hatályát veszített rendeleteket a Közösségen belüli erdők és környezeti

kölcsönhatások megfigyeléséről szóló 2152/2003/EK rendeletbe foglalták bele. Az 1615/89/EGK tanácsi rendelet létrehozta az Európai Erdészeti Információs és Kommunikációs Rendszert, amely erdészeti információs hálózatot alakít ki. Az uniós erdészeti stratégiáról szóló, 1998. december 15-i tanácsi állásfoglalás megalkotta a fenntartható erdőgazdálkodást támogató, erdészeti vonatkozású fellépések keretét. 2006 júniusában az EU erdészeti cselekvési tervéről szóló közleményt ([COM\(2006\) 0302](#)) fogadtak el. Az Európai Parlament 2010 júliusában jóváhagyta az illegálisan kitermelt fa, illetve az ilyen fából készült termékek uniós piacon történő forgalmazásának megakadályozására irányuló bizottsági javaslatot, valamint az erdőirtás csökkentésére irányuló intézkedésekről szóló bizottsági közleményt, így azok 2012-ben hatályba léptek.

AZ EURÓPAI PARLAMENT SZEREPE

2010 szeptemberében a Parlament a biológiai sokféleség megőrzését célzó uniós jogszabályok végrehajtásáról szóló jelentést fogadott el a 2010 utáni időszakra vonatkozó célt illetően. Mélyes aggodalmának adott hangot amiatt, hogy a biológiai sokféleség csökkenésének megfékezését nem tekintik kellően sürgető kérdésnek a nemzetközi politikai törekvésekben, továbbá felszólított a biológiai sokféleséget érintő kormányzás javítására a belső és külső kapcsolatokban egyaránt.

Az uniós intézmények 2015–2016-ban hangot adtak a károsítók beáramlása miatti növény-egészségügyi aggodalmaiknak. A Parlament az alábbi lépéseket szorgalmazza: egy értékelési mechanizmus a harmadik országokból származó, valószínűleg kockázatot jelentő növények és termékek beazonosítására, illetve a Bizottság felhatalmazása e növények és termékek EU-ba való belépésének megtiltására; a növény-egészségügyi bizonyítványra vonatkozó követelmények kiterjesztése; a növényútlevél-rendszer kiterjesztése az ültetésre szánt növények Unión belüli mindennemű szállítására; a tagállamok ama kötelezettsége, hogy többéves felmérési programokat hozzanak létre a betegségek felderítésére és felszámolására; aktualizált szabályok annak biztosítására, hogy a termesztők jogosultak legyenek kárpótlásra.

A Bizottság 2016 elején cselekvési tervet indított a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme tárgyában, amelyet az EU-nak és a tagállamoknak 2020-ig kell megvalósítaniuk. E cselekvési tervre válaszul a Parlament egyik bizottsága 2016 októberében azzal a céllal fogadott el egy saját kezdeményezésű jelentést, hogy megfékezze ezt a szervezett és pusztító bűncselekményt, amely – számos fajt a kihalás szélére sodorva – fenyegetést jelent a biológiai sokféleségre nézve. A cselekvési terv három prioritást határoz meg: megelőzés, végrehajtás és együttműködés. Ennek biztosítania kell a meglévő szabályok tényleges végrehajtását és érvényesítését. Ki kell emelni a származási, tranzit-, és célországok közötti globális együttműködés fontosságát. A jelentést várhatóan 2016 végén fogadják el a plenáris ülésen.

A Parlament 2016 őszén állásfoglalásokat fogadott el a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) – például kukorica stb. – Bizottság általi engedélyezésével szemben, valamint a GMO-k tagállami termesztésének megtiltására irányuló erőfeszítések támogatása érdekében, összhangban a biológiai sokféleség, a természet és a talaj védelmének célkitűzésével.

Az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése céljából 2015 decemberében tartott párizsi COP21-konferencián elfogadott globális megállapodást a Parlament 2016 októberében ratifikálta és ez várhatóan kedvező hatást fog gyakorolni az elkövetkező évtizedekben a biológiai sokféleség megőrzésére.

[Marcelo Sosa-Iudicissa / Lorenzo Vicario](#)
11/2017